

UDK: 338.48:612.67
DOI: 10.5937/KonGef24089T
Прегледни научни рад

АКТУЕЛНИ АСПЕКТИ УКЉУЧИВАЊА СТАРИЈИХ ОСОБА У ТУРИСТИЧКА КРЕТАЊА

Никола Тодоровић¹, Добрица Јовичић²

Апстракт: Квалитет живота старијих особа доводи се у везу са неколико Циљева одрживог развоја Уједињених нација – свет без сиромаштва, добро здравље, смањење неједнакости, одрживи градови и заједнице. Према попису становништва из 2022. особе старије од 64 године чине око 22% укупног броја становника у Србији. Укључивање старијих особа у туристичка кретања има првенствено велики друштвени значај. У оквиру програма субвенционисања домаћег туризма у Србији пензионери су 2024. представљали 55% свих корисника ваучера за одмор. Туризам трећег доба се такође одликује повољним утицајима на привреду туристичких дестинација, што се у Србији у највећој мери везује за бање. У циљу процене планског оквира за туристичка кретања овог старосног сегмента актуелна Стратегија активног и здравог старења у Србији за период до 2030. анализирана је у контексту туризма и сродних активности. Анализом водеће туризмoлошке литературе издвојен је део тема релевантних за боље разумевање и унапређење туризма трећег доба – промена динамике односа унутар породице, активно старење помоћу заједничког стварања вредности и прилагођавање простора намењених рекреацији потребама особа са посебним здравственим стањима.

Кључне речи: социјални туризам, активно старење, туризам трећег доба, пензионери

УВОД

Продужење просечног људског животног века на 73 године убраја се међу највећа достигнућа човечанства (СЗО, 2023). Упркос јасним предностима које овај напредак доноси појединачним припадницима људске врсте, промена старосне структуре становништва унутар друштава носи са собом одређене изазове, везане како за њихово функционисање тако и за суштински квалитет овако продуженог живота људи.

УН (2022) процењују да ће 2050. удео старијих од 64 године на светском нивоу са садашњих 10% порастати на 16%. Иако се феномен старења становништва прво појавио у високоразвијеним земљама, тренутне разлике између ових и земаља у развоју по овом питању ће у будућности бити знатно мање наглашене. Унапређење система здравствене и социјалне заштите, као и пензионих система, што укључује повећање њихове одрживости, наводи се међу кључним видовима прилагођавања друштава овој појави (УН, 2022). Посматрано са становишта појединаца, кључни чинилац квалитета њиховог живота и способности да се настави са давањем доприноса својој породици и друштву је лично здравствено стање (СЗО, 2022).

Активно старење је процес кроз који појединци повећавају свој психо-физички потенцијал како би достигли целоживотно телесно, друштвено и душевно благостање, при чему је циљ да се добро здравље, продуктивност и општи квалитет живота очувају што је дуже могуће (Бобић, 2023). Допринос туризма активном старењу је вишеструк. Кроз стварање прилика за стицање нових сазнања туризам унапређује когнитивно функционисање старих, док се допринос физичком здрављу даје кроз различите облике лаке рекреације које туризам подразумева. Такође, учествовање у туристичким кретањима умањује депресију и анксиозност, јача самопоуздање и породичне везе а кроз стварање нових познанстава доприноси избегавању друштвене изолованости (Fan и др., 2023).

¹ Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски трг 3/III, Београд, Србија, nikola.todorovic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-8688-5828

² Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски трг 3/III, Београд, Србија, dobrica.jovicic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0003-2666-0093

Табела 1. Старосна структура старих у Србији (2022)

Старосна група	Број припадника	Удео
65–69	502.140	34,19
70–74	434.378	29,57
75–79	239.194	16,28
80–84	175.492	11,95
85 и више	117.651	8,01

Извор: РЗС (2023)

У Србији је према Попису становништва 2022. живело 1.468.855 особа старијих од 64 године, што је чинило 22,10% укупног броја становника земље (РЗС, 2023). У складу са природним кретањем становништва, највећи број старих припада двома најмлађим старосним групама (Табела 1). Ипак, петина старих, што представља готово 300.000 особа, има више од 79 година. Прилагођавање целокупног друштва и туризма као његовог дела посебностима које са собом носи старост у свим својим фазама је, кроз допринос квалитету живота старих и њиховој социјалној инклузији, од великог друштвеног значаја.

СТАРЕЊЕ И ЦИЉЕВИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Активно старење подстиче старе да учествују у туристичким активностима, али се они уколико то чине често сусрећу са различитим препрекама, углавном везаним за примарну прилагођеност света, па и туризма, млађим људима (Fan и др., 2023). Циљ одрживог развоја који се односи на одрживе градове и заједнице посебну пажњу придаје њиховој инклузивности. Стари се експлицитно помињу у оквиру потциљева везаних за безбедне, приуштиве, приступачне и одрживе саобраћајне системе, односно такве зелене површине и јавне просторе. На ове потциљеве се природно надовезује концепт градова и заједница прилагођених свим генерацијама (енгл. *age-friendly cities and communities*), који потпомажу, односно омогућују здраво и активно старење својих становника. У контексту туризма трећег доба се као посебно важни могу издвојити аспекти овог концепта везани за просторе на отвореном и зграде, превоз, учествовање у друштву, као и комуницирање и информисање. Разматрање сваког од наведених аспеката извршено је на основу смерница које је за прилагођавање градова и заједница дала СЗО (2007).

У оквиру простора на отвореном посебан значај имају зелене површине, које је потребно прилагодити старима. Простори за склањање од временских услова, тоалети и места за одмор омогућују старима да време у парковима и приобаљама проведу на пријатан и растерећен начин. Обезбеђење адекватних заклона од временских непогода, попут олуја и топлих таласа, представља подршку унапређењу отпорности рањивих група на последице климатских промена, што представља потциљ света без сиромаштва, као првог циља одрживог развоја.

Физичка доступност садржаја које стари користе подразумева тротоаре који су широки, равни, неоштећени, имају ниске ивичњаке и нису закрчени превозним средствима или неким другим предметима. У зградама су потребни лифтови, прилагођено степениште и довољно широки пролази и ходници. Тачан, чест, приуштив и безбедан јавни превоз са возилима која омогућују лак улазак и боравак старим лицима, уз добру повезаност кључних садржаја мрежом линија, представља основни предуслов неумањене покретљивости становника прилагођених градова и заједница.

Учествовање старих у различитим активностима унутар заједнице и породице, што укључује доколичарске и културне активности, има велики значај за очување и развој способности, самопоштовања и међуљудских односа ове старосне групе. Ове активности, нарочито уколико подразумевају неки облик физичке рекреације, могу значајно допринети превенцији неких болести и унапређењу телесног и душевног здравља, што одговара циљу одрживог развоја везаном за добро здравље и благостање. Поменути аспекти везани за прилагођеност простора на отвореном, зграда и градског превоза имају велику улогу у омогућавању укључености старих у друштвени живот својих заједница. Значај бесплатних или изузетно повољних садржаја посебно долази до изражаја у државама у којима се велики број старих суочава са економском несигурношћу. Приуштивост превоза и активности смањује притисак на куповну моћ старих, што се такође доводи у везу са првим циљем одрживог развоја.

Разноврсност понуђених активности има изузетно велику улогу у повећању броја старих који учествују у њима, с обзиром на то да се по својој унутрашњој разноликости стари не разликују од млађих старосних група. Разноврсност личних интересовања припадника групе се природно задржава током година, док разлике између појединаца у погледу личних

способности за учествовање у активностима расту, с обзиром на то да су стари по том питању веома хетерогена група. Не узимајући у обзир крајности, активности у којима могу да учествују млађи и здрави припадници ове групе често су изван могућности старијих старих и оних са отежаном покретљивошћу или на други начин нарушеним здрављем. Организовање активности које истовремено укључују старе и припаднике других узраста, попут омладине, може код старих повећати жељу за учествовањем а учеснике осталих узраста упознати са посебностима искуства старења, што знатно доприноси смањењу дискриминације старих (енгл. *ageism*).

Адекватно комуницирање о доступним садржајима, било путем медија, појединаца попут волонтера или на местима окупљања, представља основни предуслов учествовања старих. Информације које се на овај начин шаљу морају бити изражене јасним језиком и чулно прилагођене, при чему се мисли на писање крупним или подебљаним словима, односно коришћење гласнијих звукова. Заједно са приуштивошћу и адекватном понудом активности, као и физичком прилагођеношћу простора на којима се ове активности одвијају, приступ старих људи информацијама доприноси унапређењу њихове социјалне инклузије, што је у складу са циљем одрживог развоја који се односи на смањење неједнакости.

СТАРИ У СРБИЈИ И ТУРИЗАМ

У Србији се око 8% старих са становишта њихове способности да задовоље своје основне потребе може означити као апсолутно сиромашно, док је око 21% у ризику од сиромаштва. Старија стара лица су посебно угрожена сиромаштвом, с обзиром на то да је око 11% особа које имају 75 или више година апсолутно сиромашно, док се готово 25% њих налази у ризику од сиромаштва (Матковић, 2022). Жене старије од 74 године су посебно изложене ризику од сиромаштва, што је углавном последица живота у једночланим домаћинствима и нижих пензија у односу на мушкарце. Иако 90% старих лица прима пензију, чињеница је да око 136.000 људи старијих од 64 године не остварује то право. Јанковић и др. (2018) су установили да 55% старих у градовима Србије не може себи да приушти одлазак у бању или на излет. Основано се може претпоставити да је њихов удео на селу знатно већи.

Истражујући аспекте активног старења активних старих у Србији, Стојилковић-Ћњатовић и Белиј (2014) установиле су задовољство испитаника својим физичким здрављем, односно велико задовољство односима са својом породицом и суседима, као и способношћу да без помоћи обављају свакодневне активности. Већина учесника (81%) истраживања о старима у Србији које је спровела Бобић (2023) наводи како има довољно времена за себе, упркос породичним обавезама, док око 67% упражњава одређени хоби. Бабовић и др. (2018) установили су да мушкарци у просеку дневно имају 8,3 сати слободног времена, док жене имају 7,4. Ипак, показатељи углавном пасивног начина провођења слободног времена су сазнања да 38% испитаника ово време углавном користи за гледање телевизије, док готово 80% њих не упражњава спорт (Бобић, 2023). Установљена је директна позитивна повезаност између материјалног положаја и бављења рекреативним активностима, при чему се испитаници који свој стандард описују као одличан рекреирају у већој мери. Мушкарци рекреацији посвећују око 40 минута дневно, док се жене овим активностима баве свега око 15 минута (Бабовић, 2018).

Перципирана доступност јавних простора и зграда у Србији са становишта старих у градовима се може означити као неповољна, с обзиром на то да их 54% доживљава као делимично приступачне, док чак 16% сматра да су неприступачни (Јанковић и др., 2018). Ситуација је у погледу јавног превоза оцењена као нешто неповољнија, при чему 49% сматра да је он делимично доступан, док је 25% испитаника става да то није случај. Ипак, није наглашено да ли се ради о физичкој или организационој неприлагођености.

Укљученост старијих особа у Србији у туристичка кретања се традиционално у највећој мери везује за бањске центре, које стари најчешће посећују у циљу лечења или унапређења здравља. Резултати државног програма подршке домаћем туризму указују на усклађеност путовања остварених уз помоћ ваучера са поменутиим вишедеценијским трендом. Доминација бања као дестинација и пензионера као корисника ваучера уобичајена је од самог почетка програма 2015. године. Учешће пензионера у укупном броју корисника је 2024. године износило 55% (МТО, 2024). У контексту укључивања свих старих и борбе против њиховог сиромаштва, посебно се истиче одлика програма да корисници ваучера могу бити и лица стара 65 или више година која нису корисници права на пензију. Ипак, случајеви злоупотребе овог програма уносе извесну сумњу у стварни допринос програма укључивању старих у туристичка кретања. Уновчавање ваучера од стране пружалаца услуге без остваривања посете и поклањање ваучера млађим члановима породице представљају истакнуте примере нарушавања циљева програма под утицајем сиромаштва, односно уверења да су путовања активност намењена првенствено млађима.

Ни туризам ни путовања нису поменути у актуелној Стратегији активног и здравог старења у Србији за период 2024–2030. године (2023). Ипак, доступност спортских и културних садржаја за старије се помиње у оквиру једног од посебних циљева. Једна од мера предвиђа организовање садржаја из области културе, образовања, рекреације и спорта, као и њихово приближавање старијима, како би се слободно време проводило на квалитетан начин. Обезбеђење простора и опреме за вежбање, као и промоција позитивних ефеката спортске рекреације на здравље појединаца, такође су предвиђени посебним мерама. Иако ове мере нису истакнуте у контексту туризма трећег доба, њихово остваривање у заједницама које се одликују туристичком привлачношћу може допринети привлачењу старијих туриста који су мотивисани очувањем и унапређењем свог здравља.

Путовања, излети, упознавање свог града и земље на другачији начин, физичка активност у природи, посета музејима и галеријама, као и ангажовање у удружењима попут планинарских поменути су међу препорукама Водича за активно, здраво и продуктивно старење (ИЈЗВ, 2019).

АКТУЕЛНА ИСТРАЖИВАЊА СТАРИХ У ТУРИЗМУ

Јиа и др. (2024) су истраживали замену породичних улога до које долази између одраслих људи и њихових родитеља током заједничких путовања. Одрастањем и сазревањем деца престају да буду зависна од родитељске неге, док се са старењем одрасли у све већој мери ослањају на подршку своје деце. На путовањима ова потреба старих посебно долази до изражаја, с обзиром на то да она углавном подразумевају напуштање познатог окружења, изван физички напор а у данашње време и опсежну примену савремене технологије. Резултати истраживања спроведеног међу кинеским туристима су показали да одрасла деца преузимањем родитељске улоге у односу на своје старе родитеље унапређују своје благостање кроз јачање посвећености родитељима и смањење осећаја да су предузимањем путовања са родитељима нешто жртвовали. Важна импликација резултата везује се за обострану корист која настаје услед овакве замене улога. Стари родитељи уз помоћ своје деце лакше превазилазе ограничења са којима се сусрећу приликом путовања, док одрасла деца унапређују своје благостање, које услед посвећености неговању родитеља често може бити запостављено.

Fan и др. (2023) су у контексту активног старења истраживали процес заједничког стварања вредности од стране старих и других учесника у туризму. Анализом интервјуа спроведених са туристима трећег доба из УК издвојено је шест вредности које им учествовање у туризму доноси, при чему су вредности подељене на три нивоа – функционални (уживање и независност), друштвени (повезаност и осећај припадности) и духовни (ментална виталност и самопоуздање). Независност се издвојила као централна вредност у животу старих, при чему се у туризму она испољава као способност да самостално организују и одаберу своје активности. Уживање је главна вредност коју стари добијају од туризма, при чему се мисли како на тренутне осећаје среће и задовољства тако и на оне који остају након путовања. Повезаност се односи на одржавање односа са породицом и пријатељима, док се осећај припадности односи како на групе са којима се појединци идентификују тако и на пријатна и позната места у којима се туристичке активности одвијају. Ментална виталност се везује за учење и нова искуства која старе чине активнијима и укљученијима, док је самопоуздање повезано са осећајима слободе, поновне младости и самопостигнућа.

Анализа интервјуа спроведених са пружаоцима услуга омогућила је стављање ових сазнања у додатни контекст и издвајање аспеката вредности које кроз туризам заједно стварају старији туристи и друге интересне стране, попут услужног особља (персонализованост услуге, осећај поштовања), пружалаца услуга (приступачност, опуштање), људи са којима путују (осећај припадности, надокнађивање пропуштеног), других туриста (прилике за сусрете, стицање нових сазнања), локалног становништва (учење, упознавање) и доносилаца политика (безбедност, социјална укљученост).

Page и др. (2023) су истраживали различите аспекте прилагођености активности на отвореном и у природи особама које живе са деменцијом у УК. Инспекцијом низа локалитета и атракција уочене су бројни позитивни примери прилагођавања понуде особама са деменцијом, попут бесплатних или улазница са повлашћеном ценом, доступности колица за непокретне и тоалета, дочекивања посетилаца од стране љубазног особља како би се створио осећај смирености и обезбеђивања материјала који може помоћи пратиоцима да код посетилаца пре саме посете развију извесну упознатост са простором. Мотивација пружалаца услуга за прилагођавање понуде овом сегменту посетилаца варира од личне (осећај напретка, лично искуство са особом која има деменцију) преко алтруистичке (инклузивност, жеља да се друштву пружи нешто заузврат) до пословне (диверзификација пословања, стварање бољих искустава за посетиоце).

ЗАКЉУЧАК

Чињеница да старије особе чине 10% светског, односно 22% становништва у Србији недвосмислено указује на неопходност прилагођавања туризма растућем броју припадника ове старосне групе. Анализа места старих у Циљевима одрживог развоја, релевантних одлика старих у Србији у контексту туризма и најновијих истраживања посвећених туризму трећег доба у водећим туризмомолошким часописима послужила је за извођење низа закључака, који су обликовани у виду смерница намењених носиоцима туристичке политике и пружаоцима услуга у туризму.

- Прилагођавање туристичких дестинација, локалитета и садржаја старијим особама уједно представља и њихово прилагођавање другим групама становништва које се одликују слабијом покретљивошћу у туризму, као што су особе нарушеног здравља, особе са инвалидитетом и родитељи са малом децом.
- Поред великог друштвеног значаја овакво прилагођавање доноси дугорочне економске користи, с обзиром на то да би посете поменутих категорија становништва а самим тим и њихова туристичка потрошња у супротном изостали. Страни туристи чија би посета на овај начин била омогућена имали би посебно повољан утицај на локалну привреду.
- Старије становништво се одликује великом разноликошћу, због чега у конципирању и прилагођавању понуде треба уважити посебности свих подгрупа ове старосне категорије. Док млађи и здрави стари у највећем броју случајева могу неометано користити туристичке услуге намењене средовечном становништву, квалитетна и приуштива кретања других сегмената туриста трећег доба, попут оних који живе са деменцијом, захтевају опсежно прилагођавање понуде праћено подстицајним мерама државе.
- Нечија спреченост или одсуство жеље да услед година, ограничене покретљивости или другог здравственог стања привремено напусти своје место сталног боравка не значи да рекреација, социјализација и стицање нових сазнања не могу да се одвијају унутар заједнице. Кретања налик туристичким могу да се одвијају и на локалном нивоу, док у случајевима крајње ограничене покретљивости паркови и друга места намењена окупљању заједнице имају незаменљиву улогу.
- Туристичка кретања, излете и рекреацију старијих жена и старијих старих треба додатно подстицати, како финансијски тако и у организационом смислу, с обзиром на то да се ради о категоријама са већим ризиком од сиромаштва а неповољан материјални положај је директно повезан са смањеним учествовањем у поменутих активностима.
- Телевизију, чије гледање представља доминантан вид провођења слободног времена старих, треба искористити за промоцију користи од рекреативног и културног туризма за телесно и душевно здравље учесника, али и конкретних приуштивих могућности које се старима нуде на овом пољу.
- Међугенерациска путовања треба промовисати као вид заједничког провођења слободног времена који је користан не само за старе већ и за млађе чланове њихових породица који воде бригу о њима, при чему је спектар вредности које се на оваквим путовањима добијају изузетно разноврстан.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабовић, М., Величковић, К., Стефановић, С., Тодоровић, Н. и Врачевић, М. (2018). *Социјална укљученост старијих особа (65+) у Србији*. Београд: Црвени крст Србије. ISBN: 978-86-80205-66-3. Преузето са: <https://www.redcross.org.rs/media/4437/socijalna-ukljucenost-starijih-u-srbiji-e-knjiga.pdf>
- Бобић, М. (2023). *О старењу. Да ли је демографија судбина?* Београд: Универзитет у Београду – Филозофски факултет. ISBN: 978-86-6427-292-6. Преузето са: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2024/01/Mirjana-Bobic-O-starenju-NBS.pdf>
- Fan, D. X. F., Buhalis, D., Fragkaki, E. & Tsai, Y.-R. (2023). Achieving Senior Tourists' Active Aging Through Value Co-creation: A Customer-Dominant Logic Perspective. *Journal of Travel Research*. DOI: 10.1177/00472875231214733
- Институт за јавно здравље Војводине [ИЈЗВ]. (2019). *Водич за активно, здраво и продуктивно старење*. Нови Сад: Институт за јавно здравље Војводине, Град Нови Сад. Преузето са: https://izjzv.org.rs/Edukativna_Sredstva/TEME/Aktivno%20starenje/BROSURA_vodic_za_aktivno_i_zdravo_starenje.pdf
- Јанковић, Б., Тодоровић, Н., Врачевић, М. и Зајић, Г. (2018). *Старење у градовима – изазови савременог друштва*. Београд: Црвени крст Србије. ISBN: 978-86-80205-61-8. Преузето са: <https://www.redcross.org.rs/media/5214/starenje-u-gradovima-izazovi-savremenog-drustva-ebook.pdf>
- Jia, G., Wen, J., Fan, D. X. F. & Liu, X. (2024). Role reversal in adult child-aging parent family travel. *Annals of Tourism Research*, 106, 103751. DOI: 10.1016/j.annals.2024.103751
- Матковић, Г. (2022). Старење становништва. У Вуковић, Д. (ур.), *Национални извештај о људском развоју – Србија 2022, Људски развој као одговор на демографске промене*, 163–177. Београд: УНДП Србија.

Преузето са: <https://hdr.undp.org.rs/wp-content/uploads/2023/05/Nacionalni-izvestaj-o-ljudskom-razvoju-Srbija-2022-e1.pdf>

Министарство туризма и омладине [МТО]. (2024). Подељено свих 100.000 ваучера. Министарство туризма и омладине. Преузето са: <https://mto.gov.rs/vest/3404/podeljeno-svih-100000-vaucera.php>

Page, S. J., Connell, J., Price, S., Owen, S., Ledingham, K. & Clare, L. (2023). Operationalizing Transformative Tourism: Creating Dementia-Friendly Outdoor and Nature-Based Visitor Experiences. *Journal of Travel Research*. DOI: 10.1177/00472875231217735

Републички завод за статистику [РЗС]. (2023). *Старост и пол – Подаци по насељима*. Београд: Републички завод за статистику. Преузето са: <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-latn/5-vestisaopstenja/news-events/20230525-starost-i-pol/>

Светска здравствена организација [СЗО]. (2007). *Global Age-friendly Cities: A Guide*. World Health Organization. ISBN: 978-92-4-154730-7. Преузето са: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43755/9789241547307_eng.pdf

Светска здравствена организација [СЗО]. (2022). *Ageing and health*. World Health Organization. Преузето са: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

Светска здравствена организација [СЗО]. (2023). *Progress report on the United Nations Decade of Healthy Ageing, 2021-2023*. World Health Organization. ISBN: 978-92-4-007969-4. Преузето са: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/374192/9789240079694-eng.pdf>

Stojilković-Gnjatović, J. & Belij, M. (2014). Active ageing of the active elderly in Serbia – empirical approach. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 148, 643–652. DOI: 10.2298/ZMSDN1448643S

Стратегија активног и здравог старења у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године. (2023). *Службени гласник РС*, 84. Преузето са: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2023/84/2>

Уједињене нације [УН]. (2022). *World Population Prospects 2022: Ten Key Messages*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. Преузето са: [https://www.un.org/development/desa.pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesd_pd_2022_wpp_key-messages.pdf](https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesd_pd_2022_wpp_key-messages.pdf)

CURRENT ISSUES IN INCLUSION OF ELDERLY PEOPLE IN TOURISM ACTIVITIES

Nikola Todorović³, Dobrica Jovićić⁴

Abstract: The quality of life of elderly people is linked to several United Nations Sustainable Development Goals – no poverty, good health and well-being, reduced inequality, sustainable cities and communities. According to the 2022 census, individuals older than 64 make up about 22% of the total population in Serbia. Involving older people in tourist movements primarily has a great social importance. Within the framework of the subsidy program for domestic tourism in Serbia, retirees represented 55% of all users of holiday vouchers in 2024. Third-age tourism also features favourable impacts on the economy of tourist destinations, which in Serbia is mostly associated with spas. In order to assess the planning framework for tourist movements of this age segment, the current Strategy of Active and Healthy Ageing in Serbia for the period up to 2030 was analysed in the context of tourism and related activities. An analysis of leading tourism literature was performed to point out some topics relevant to better understanding and improving third-age tourism – changing dynamics of family relations, active ageing through collaborative value creation, and adapting recreational spaces to the needs of individuals with specific health conditions.

Keywords: social tourism, active ageing, senior tourism, third-age tourism, retirees

³ University of Belgrade - Faculty of Geography, Studentski trg 3/III, Belgrade, Serbia, nikola.todorovic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-8688-5828

⁴ University of Belgrade - Faculty of Geography, Studentski trg 3/III, Belgrade, Serbia, dobrica.jovicic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0003-2666-0093